

**ЎЗБЕКИСТОННИНГ (АНИҚ) МАҲСУЛОТЛАРИНИ ЕВРОПА
ИТТИФОҚИ МАРКАЗИЙ ОСИЁ ВА БОШҚА МАМЛАКАТЛАР)
БОЗОРИГА КИРИТИШ УЧУН РАҚОБАТБАРДОШЛИКЛИКНИ
ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ**

Қодиров Туйғун Узоқович,

*Бизнес ва тадбиркорлик Олий мактаби, ўқув бўлими бошлиғи,
Иқтисодийёт фанлари доктори (PhD), доцент*

Пўлатов Мирзоҳид Файзулло ўғли,

Глобал менежмент, MBA-ГМ-2024-Ф01 гуруҳ тингловчиси

Аннотация: Ушбу мақолада Ўзбекистоннинг аниқ маҳсулотларини Жаҳон бозорига инновацион фаолият орқали барқарор ривожлантиришга таъсир этувчи омиллар, билим ва инновацияларни ўзлаштириш натижасида қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқариш базасини технологик, техник ва таъкилий-иқтисодий жиҳатдан рақобатбардошлиги асослаб берилган.

Калит сўзлар: Қишлоқ хўжалиги, инновация, инновацион фаолият, ишлаб чиқариш, билим, озиқ-овқат, рақобат, рақобатбардошлик, рақобатбардошлигини ошириш йўллари.

Abstract This article substantiates the factors influencing the sustainable development of agriculture through innovation, technological, technical, organizational and economic competitiveness of the production base in agriculture as a result of the development of knowledge and innovation.

Key words: Agriculture, innovation, innovative business, production, knowledge, product nutrition, competition, competitiveness.

Иқтисодийётни модернизациялаш ва диверсификациялаш шароитида инновацион технологиялардан самарали фойдаланиш асосида аниқ маҳсулотларини рақобатбардошлигини ошириш таъминланмоқда. Мамлакатимизда иқтисодийёт тармоқларининг барча соҳаларида, шу жумладан қишлоқ хўжалигида инновацион жараёнларнинг фаоллашувини таъминлаш ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари рақобатбардошлигини ошириш зарур. Бу тадбирлар натижасида озиқ-овқат маҳсулотлари билан ички бозорларимизни тўлдириш ва қишлоқ хўжалигининг экспорт салоҳиятини юксалтиришга имкон яратади.

Ушбу масалаларга Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сонли [1] ва 2021 йил 3 февралдаги “Қишлоқ хўжалигида билим ва инновациялар тизими ҳамда замонавий хизматлар кўрсатишни янада ривожлантириш тўғрисида”ги ПФ-6159-сонли Фармонларида алоҳида эътибор қаратилган [2]. Жаҳон озиқ-овқат бозорларида мустаҳкам ўрин

эгаллаш кўп жиҳатдан бозорга чиқарилаётган маҳсулотларнинг рақобатбардошлиги билан боғлиқ. Ҳозирги шароитда мамлакатимиз қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг рақобатбардошлик кўрсаткичлари уларнинг ташқи бозорлардаги харидорлиги ҳамда яшовчанлигини таъминлашнинг энг асосий шартларидан бири бўлиб қолмоқда. Қишлоқ хўжалик корхоналарнинг бозорда эгаллаган ўрни мустаҳкамлиги уларнинг ишлаб чиқарган маҳсулотлари рақобатбардошлиги ҳамда рақобатлаша олиш имкониятлари билан ўлчанади. Рақобатбардошлик бозорда таклиф этилаётган қишлоқ хўжалик маҳсулотларнинг сифат кўрсаткичларини акс эттиради. Маҳсулотнинг истеъмол ва қиймат кўрсаткичлари йиғиндиси унга тижорат муваффақиятини таъминлаган тақдирдагина у рақобатбардош ҳисобланади. Рақобатбардош маҳсулот – ўзининг сифат ва ижтимоий-иқтисодий белгилари билан худди шундай бошқа маҳсулотдан манфаатли тарзда ажралиб турувчи товардир. Бугунги кунда жаҳон озиқ-овқат бозорларига ўз маҳсулотларини экспорт қилувчи товар ишлаб чиқарувчилар олдида турган энг муҳим вазифалардан бири – маҳсулотларнинг рақобатбардошлик даражасини баҳолай олиш ва тўғри аниқлашдир. Рақобат муаммоси бугунги кунда энг кўп муҳокама қилинадиган мавзулардан бирига айланиб бормоқда. Чунки ички ва ташқи бозорларда рақобат муҳити кунданкунга кучайиб, рақобатлашиш чегараси фирмалараро рақобатдан тармоқ, мамлакатлар ва ҳудудлар доирасигача кенгайиб кетди. Кейинги йилларда рақобат назарияси билан жаҳоннинг кўпгина таниқли олимлари шуғулланиб келмоқда, уларнинг ичида америкалик иқтисодчи Майкл Портернинг рақобат назариясига қўшган ҳиссаси энг бекиёсдир ва у бу соҳада энг йирик олим саналади. М. Портер томонидан тармоқ ичидаги рақобат даражасини аниқлашда соҳасида таклиф қилинган инструментлардан бири – бу 1979 йилда у томонидан илгари сурилган беш куч моделидир.

М. Портернинг фикрича, рақобат даражасига нафақат бевосита рақобатчиларнинг ҳатти-ҳаракатлари, балки фирманинг ўраб турган ташқи муҳити ҳам ўз таъсирини кўрсатади. Рақобат даражасига таъсир кўрсатувчи бешта асосий омил мавжуд бўлиб, улар қуйидагилардан иборат

1. Бозорда янги рақобатчиларнинг пайдо бўлиши хатари.
2. Харидорларнинг бозордаги ҳокимияти.
3. Бозорда ўринбосар товарларнинг пайдо бўлиши хатари.
4. Ресурс билан таъминловчиларнинг бозордаги ҳокимияти.

5. Бозорда мавжуд бўлган рақобатчилар ўртасидаги рақобат кураши. Майкл Портернинг рақобат назариясида илгари сурилган ғоялар бозор конъюнктураси ва рақобат муҳитини таҳлил этишда муҳим аҳамият касб этади. Бизнинг фикримизча, Ўзбекистондан аниқ маҳсулотларини жаҳон бозорларига экспорт қилиш билан шуғулланувчи ёки бу соҳага энди кириб келаётган тадбиркорлар учун жаҳон озиқ-овқат бозорларини ўрганишда Портернинг рақобат назарияси назарий-услубий база бўлиб хизмат қилиши мумкин. Ўзбекистонда аниқ маҳсулотларини тармоғининг

ривожланишини инновацион бошқаруви самарадорлиги масалалари бўйича муаммонинг умумий томонлари иқтисодчи олимларимиз М.Қ.Пардаев, Р.Х.Эргашев, Н.С.Хушматов, Т.Х.Фармонов, Қ.А.Чориев, илмий ишларида ўрганилган. Уларнинг ишлари хўжалик юритишнинг бозор шароитида қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини самарали юритиш назарияси ва амалиётини ишлаб чиқишга катта ҳисса қўшди. Шу муносабат билан мамлакатимизда етиштирилаётган аниқ маҳсулотларининг жаҳон бозорларидаги рақобатбардошлигини ошириш масалалари муҳим аҳамият касб этмоқда. Рақамли иқтисодиёт шароитида инновацион фаолият қишлоқ хўжалигини барқарор ривожлантиришнинг асосий омили ҳисобланади. Мазкур омилдан имкон қадар кўпроқ фойдаланиш мамлакатимизда агросаноат мажмуининг барқарор ривожланишини таъминлашнинг ягона йўлидир. Ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар жадаллашиб, жаҳон иқтисодиётининг глобаллашуви кучайиб бораётган шароитда мамлакатимиз қисқа муддатда қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг инновацион йўлига жадал ўтишни амалга ошириши, иқтисодиётнинг ушбу стратегик аҳамиятга эга бўлган тармоғини замон талабларига жавоб берадиган сифат жиҳатдан янги техниктехнологик асосда ривожлантириш лозим. Акс ҳолда аниқ маҳсулотлар тармоғи ривожланишдан ортда қолади ва ўзининг рақобатбардошлигини таъминлай олмайди. Ҳозирги шароитда билим ва инновациялар тизими ҳамда замонавий хизматлар қишлоқ хўжалигини барқарор ривожлантиришнинг асосий омили ҳисобланади. Мазкур омиллардан имкон қадар кўпроқ фойдаланиш мамлакатимизда агросаноат мажмуиасининг барқарор ривожланишини таъминлашнинг ягона йўлидир. Ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар жадаллашиб, жаҳон иқтисодиётининг глобаллашуви кучайиб бораётган шароитда мамлакатимиз қисқа муддатда қишлоқ хўжалигини билим ва инновациялар тизими ҳамда замонавий хизматлар кўрсатишни янада ривожлантиришнинг инновацион йўлига жадал ўтишни амалга ошириши, иқтисодиётнинг ушбу стратегик аҳамиятга эга бўлган тармоғини замон талабларига жавоб берадиган сифат жиҳатдан янги техник-технологик асосда ривожлантириш лозим. Кейинги йилларда Ўзбекистон Республикасида аниқ маҳсулотлар жадал ривожлантириш ва тармоқда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш борасида диққатга сазовор ишлар амалга оширилмоқда.

Рақобатбардош маҳсулот – ўзининг сифат ва ижтимоий-иқтисодий белгилари билан худди шундай бошқа маҳсулотдан манфаатли тарзда ажралиб турувчи товардир. Бугунги кунда жаҳон озиқ-овқат бозорларига ўз маҳсулотларини экспорт қилувчи товар ишлаб чиқарувчилар олдида турган энг муҳим вазифалардан бири – маҳсулотларнинг рақобатбардошлик даражасини баҳолай олиш ва тўғри аниқлашдир. Рақобат муаммоси бугунги кунда энг кўп муҳокама қилинадиган мавзулардан бирига айланиб бормоқда. Чунки ички ва ташқи бозорларда рақобат муҳити кунданкунга кучайиб, рақобатлашиш чегараси фирмалараро рақобатдан

тармоқ, мамлакатлар ва ҳудудлар доирасигача кенгайиб кетди. Кейинги йилларда инновациялар тизими ҳамда замонавий хизматлар кўрсатишни янада ривожлантириш бўйича ҳозирги шароитида ундаги инновацион жараёнларни бошқариш назарияси ва амалиёти нуқтаи назаридан етарли даражада ўрганиб чиқилмаганлигича қолмоқда.

Хулоса ва таклифлар Аниқ маҳсулотларни инновацион ривожлантириш орқали қишлоқ хўжалиги корхоналарини рақобатли устунликлари шакллантирилади, энг муҳими, мослашувчанлик ва бозордаги барча ўзгаришларга тезда жавоб бериш имкониятлари ошиб боради:

→ замонавий технологияларнинг турли вариантларини таққослаш натижалари шуни кўрсатмоқдаки, жорий ва инвестициявий харажатларни камайиш имконини беради;

→ таннархи анча паст бўлган маҳсулотни ишлаб чиқариш ва нархларнинг бир хил даражасида ушлаш имконини беради;

→ инновацион технологияларни ўзгартириш орқали маҳсулотларнинг рақобатбардошлигини ошишига олиб келади;

→ янги ресурсни тежовчи технологияларга ўтишда корхоналарининг технологик тизимида билимлардан самарали фойдаланиш;

→ корхоналарда технологик ва ташкилий-иқтисодий инновацияларни жорий этишнинг жараёنли алгоритмларини ишлаб чиқиш зарур.

Хулоса қилиб айтиш мумкинки, мамлакатимиз аниқ маҳсулотларни сифат кўрсаткичлари ва рақобатбардошлигини ошириш барқарор суръатлар билан ривожланиши ҳамда Жаҳон бозорида тармоғининг экспорт салоҳиятини юксалтиришга хизмат қилади.

REFERENCES:

1. Ўзбекистон Республикасининг Президентининг 2022 йил 28 январдаги “2022- 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида” ПФ-60 сонли фармони.

2. Ўзбекистон Республикасининг Президентининг 2021 йил 3 февралдаги “Қишлоқ хўжалигида билим ва инновациялар тизими ҳамда замонавий хизматлар кўрсатишни янада ривожлантириш тўғрисида” ПФ-6159-сонли фармони.

3. Suyunov D. X. Improving the introduction of a corporate management mechanism into the development of the business environment. i. f. D. diss / / I. f. D. it is written to obtain a scientific degree in diss. – 2008. - T. 261.

4. Olimovich A. K., Butabaev M., X. S. D. project management in the strategic management system of the company / / Galaxy International interdisciplinary research journal. – 2023. - T. 11. – №. 7. - S. 40-44.

5. Suyunov D., Khoshimov E. In modern conditions, the main directions of development of the corporate management system in Uzbekistan //economy I innovationnie technologii. – 2019. – №. 4. - S. 197-210.

6. Davletyarov M. A., Suyunov D., Kenjabaev A. T. state regulation of digital transformation of the economy / / American Journal of Business Administration, Economics and banking. – 2023. - T. 9. - S. 145-150.

7. Кадыров Т.У. Методические подходы к определению объема инвестиций на подвижной состав автомобильного транспорта и оценке их эффективности // ЭВР, 2012. № 2 (32)

8. Suyunov D.Kh.Kodirov T. U. Ways for a leader to work on speech and improve speaking skills//American Journal of Pedagogical and Educational Research.Volume 11, . April, 2023 P.29 -32.

9. Kodirov T. U. The essence of management as an art//Neo Science Peer Reviewed Journal. Volume 8, April. 2023 P.6 -.8.